

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

J. Kranenburg

Eerherstel voor de Eli-figuur

Daarop zeide Eli tot Samuël: Ga heen, leg u weer neer, en als Hij u roept, zeg dan: Spreek Here, want uw knecht hoort.

1 Samuël 3:9.

„Het kwaad dat mensen doen leeft na hen voort, het goed' wordt meest met hun gebeent' begraven.”

Dit zijn woorden, die Shakespeare laat zeggen door Marcus Antonius in diens rede bij het lijk van de vermoorde Ceasar.

Geen bijbelwoord dus. Dat ze wel enige waarheid bevatten blijkt uit de nagedachtenis van de priester Eli. Zijn kwaad leeft onder ons voort. Hij is ons bijgebleven vanaf de eerste bijbelvertelling, die we over Eli hoorden. Aan Eli's náám alleen al hebben we genoeg om iemand aan te duiden als een vader, die het er lelijk bij laat zitten: een Eli-figuur.

Het is een kleine moeite, aan de hand van de bijbel een staat te maken van het verkeerde dat Eli deed en dan vooral van wat hij op schuldige wijze heeft nagelaten te doen. Wij hebben het maar voor het overschrijven uit 1 Samuël 2.

Maar het is niet bijbels, het goede van Eli met zijn gebeente begraven te laten.

Als vader van Hofni en Pinehas mag hij dan een slappeling zijn geweest; als vader van de jonge Samuël (noemt hij Samuël niet: „mijn zoon”?) toont hij in de nacht van Samuëls roeping een geloof waarin hij vaders en moeders en dominees beschaamd maakt.

Misschien zou de schrijver van de brief aan de Hebreeën zijn naam nog wel genoemd hebben in de „lijst van geloofshelden”, als hij niet in tijdnood had gezeten (11:32). Het kost tijd en moeite, het geloof van Eli terug te vinden, verborgen als het is tussen zijn schuldige nalatigheid en het optreden van de jonge Samuël, dat priestertje uit Madurodam, dat al bij voorbaat de volksgunst en de gunst van de bijbellezer op zijn hand heeft omdat hij klein en parmantig is.

Drie keer heeft de Here in die nacht Samuël geroepen.

Drie keer meent deze dat het Eli is, die hem nodig heeft voor het één of ander, want „hij kende de Here nog niet”. Eén van de kostelijkste bijbelse illustraties bij het „ken-

nen van de Here”. Hoe weinig heeft dat blijkbaar te maken met het „veel weten óver God”. We mogen toch wel aannemen dat de jonge Samuël óver God lang genoeg had kunnen praten. Een slechte catechiseermeester zal Eli niet geweest zijn, al is zijn optreden geen voorbeeld geweest.

Niettemin: Samuël kende de Here nog niet. Wij moesten maar lezen: Hij was nog niet gewend aan de omgang met de Here.

Samuëls omgang met de Here verliep tot nu toe via Eli.

Eli betekent: „Mijn God”.

Samuël ging met de Here om door met alles naar Eli te stappen, maar als hij zei: „Mijn heer Eli”, zei hij letterlijk: „Here mijn God”!

Dat kán: dat een jongen of een meisje in de knoei zit en naar vader of moeder toestapt en daarmee zegt: „Here God, ik zit ergens mee”.

Want tenslotte belijft het God, jongens en meisjes uit de knoei te halen door de hand van vaders en moeders. zegt Zondag 39.

Voor vaders en moeders een woord om van te schrikken, zóveel verantwoordelijkheid legt het op.

Misschien hebben ze wat aan het voorbeeld dat Eli geeft in deze nacht.

Pas bij de derde keer komt Eli op de gedachte dat het de Here moet zijn, die Samuël heeft geroepen. „Want het woord van de Here was schaars in die dagen”, ook priesters waren aan het spreken van God onwend. Bovendien wil een kwade boodschap nog wel eens heel langzaam tot een mensenhart doordringen en een kwade boodschap wás dit. Wat moet dit voor de oude Eli een ontstellende ontdekking zijn geweest! Zeker, hij was al gewaarschuwd. Zijn ontslag was hem al aangekondigd door de man Gods uit hoofdstuk 2: „Ik zal mij een betrouwbaar priester aanstellen”. Dat moet Eli in de oren geklonken hebben als: „Je bent niet te handhaven”.

En in deze nacht gaat Eli er inderdaad uit.

De Here God passeert hem en zoekt omgang met zijn leerling, een baardeloze knaap. Want hoe oud zal Samuël helemaal geweest zijn? De bijbel spreekt hier nog van „de jonge Samuël”.

En nu beschaamt mij het geloof dat de oude, opzijgeschoven priester in deze nacht toont.

Want hij néemt het, dat hij opzijgeschoven wordt!

Hij zegt: „Als Hij u roept, zeg dan: Spreek Here, want uw knecht hoort”. Dat betekent toch eigenlijk: „Ga maar jongen en kom mij maar niet roepen als de Here weer komt en tot je spreekt; ik behoef er niet bij te zijn”.

Ik vraag mij af, wat ik zou zeggen als ik ontdekte dat de Here mij passeerde en omgang zoekt met één van mijn jongens, die beter thuis zijn in de hitparade dan in de catechismus, of met een stel van mijn catechisanten in minirokken en spijkerbroeken.

Eigenlijk is het geen vraag. Ik wéét wat ik zou zeggen.

Ik zou zeggen: „Wacht even jongens, ik trek m'n jas aan en ik ga mee, want ik wil er bij zijn.”

Want wij willen er bij zijn! Daar hebt u ons ongeloof, dat door de oude Eli beschaamd wordt gemaakt. Herkent u het?

Ik wil er altijd bij zijn!

Tegenover de jongens thuis en tegenover de catechisanten en tegenover de gemeente als ik op de preekstoel sta. Ik ben niet zo'n gelovige waaghals als die oude priester, die het aandurft om het spreken helemaal aan God over te laten en zich laat passeren!

Ik vertrouw het spreken niet aan God alleen toe.

Ik heb daar een vrome dekmantel voor, want ik moet toch uitleggen en verklaren wat de Here zegt. Waar of niet? Maar sprekend en uitleggend en verklarend maak ik telkens weer van de gelegenheid gebruik om er zelf bij te zijn en het nodige van mijzelf mee te geven, samen met het woord van de Here. Ik kán het niet verdragen dat ik — sprekend met mijn eigen mond! — de woorden van God heb door te geven en dat ik er tegelijkertijd zelf niet bij mag zijn met mijn inzicht, mijn standpunt, mijn met voorvaderlijk gezag beklede overlevering.

„Telkens als ik op de preekstoel sta en mijn preek openvouw wéét ik, dat ik een andere preek had moeten maken”, zei een prediker. Misschien is dat omdat we diep in ons hart wel weten dat we weer niet genoeg opzij gingen voor de Ander. die spreken will!

Ik moet het leren van deze oude priester, die van God zijn congé kreeg en gepasseerd werd en die zich liet passeren. Ik moet mij leren terugtrekken voor Hem, die altijd aléén het Woord wil hebben.

Misschien moesten wij méér Eli-figuren durven zijn, vaders, moeders en dominees! Doorgevend wat de Here God zegt zonder er bij te willen zijn met ónze wijsheid en vast gelovend dat het Woord van God echt altijd het Woord van God wil zijn, nieuw op elke dag. Zo nieuw, dat ik in de woorden van God aan anderen méér mee mag geven dan wat ik er zelf al zwoegend van probeerde te verstaan.

Tenslotte zijn wij met de oude Eli door de Here God opzijgeschoven. Want de „betrouwbare priester” uit hoofdstuk 2, „die naar Gods hart en naar Gods Geest handelt”, ben ik nooit geworden.

Jezus Christus werd het.

God heeft Hem het Woord gegeven en ik behoef er niet bij te zijn.

Kerkelijk leven

GEEN 'GROTE DINGEN' ZOEKEN

Van meer dan één kant blijft de vraag komen: Wat nu? Het is best te begrijpen. De kerkelijke situatie verandert met de week. Het is duidelijk, dat straks een aantal vrijgemaakte kerken zal zijn uitgeorganiseerd, uitgerangeerd, uitgestoten uit het verband van de vrijgemaakte kerken. En dat geeft aan sommigen het gevoel — ik gebruik hier de termen, die iemand anders gebruikte — dat zij „op straat staan”. En zij gaan zich en anderen bezig houden met de vraag: bij welke kerk moeten wij ons dan voegen, bij welk kerkverband ons aansluiten? Er zijn er ook voor wie dat geen vraag meer is. Zij geven duidelijk te kennen, dat hun inziens aansluiting bij de synodale kerken ernstige overweging verdient. Het zou ons zelfs niet verbazen als er vroeg of laat weer een of andere actie in die richting ontstaat.

We hopen van harte dat we daarvoor bewaard worden.

Van de kant van hen, die spelen met de gedachte van een vereniging met een zich voegen bij de synodale kerken — individueel bij de kerk van hun woonplaats of als gemeente bij het kerkverband — hoort men nog al eens de opmerking dat we nu toch niet de zoveelste Gereformeerde kerk of kerkgroep kunnen vormen. We kunnen in die gedachte best inkomen. Maar we dienen de zaken toch wel ernstig te overwegen.

Het valt niet te ontkennen, de verscheurdeheid van de kerk is groot. Ze is reeds groot blijkens het groot getal van kerkelijke 'instituten'. Maar ook binnen deze 'instituten' is de verdeeldheid en de verwarring bijna niet te overzien.

ORGANISATORISCHE EN GEESTELIJKE EENHEID

De Hervormde Kerk

De eenheid van de Nederlandse Hervormde Kerk is van puur organisatorische aard. Maar de eenheid van heilige algemene christelijke kerk is er volkomen zoek: de enigheid des geloofs. De drie formulieren van enigheid, nominaal nog altijd de officiële confessionele papieren van deze kerkgemeenschap, vormen in werkelijkheid niet de uitdrukking van de eenheid van dit kerkelijk instituut, maar markeren de verdeeldheid van degenen, die organisatorisch gesproken, zich allen hervormd noemen. Juist over die belijdenis, die de oorkonde en de uitdrukking moet zijn van de band des geloofs en de éénheid des Geestes, is men het daar niet eens. Het blijkt uit de 'stromingen', de 'richtingen', de 'modaliteiten' in die gemeenschap. Het is in feite nog erger. Men is daar verdeeld niet slechts over de historische belijdenis van de Nederlandse kerken van de reformatie, men is er zelfs niet één in het geloven en belijden van het algemeen ongetwijfeld christelijk geloof. De apostolische geloofsbelijdenis en Nicéa functioneren daar in de liturgie. Maar als men de vraag stelt of de kerk — ik heb het niet over individuele leden of groepen van leden, maar over de Hervormde Kerk — zich en haar leden waarlijk houdt aan deze belijdenis, dan moet het antwoord negatief luiden. Die artikelen staan daar niet als 'articuli stantis et cadentis ecclesiae', als artikelen waarmee de kerk staat of valt. Men moet maar eens de vraag opwerpen of we in hetgeen de Schrift leert aangaande de schepping, het zoonschap van Christus, zijn vleeswording uit de maagd Maria, zijn verzoenend lijden als de Middelaar Gods en der mensen, zijn lichamelijke opstanding, zijn hemelvaart en de dag van zijn wederkomst, het werk van de Persoon van de Heilige Geest, ja in al de stukken der leer, de beloften Gods, in het evangelie geopenbaard en in de apostolische geloofsbelijdenis samengevat als de uitdrukking van het geloof der christelijke kerk, te doen hebben met mythen of met de Waarheid, met heilsbeloften en heilsfeiten?

De synodale kerken

Organisatorisch zijn de synodale kerken één. Men kan zelfs zeggen dat die organisatie in de loop der jaren heeft gewonnen aan kracht. Eertijds, na de afscheiding en de doleantie, speelde de kerkverbandelijke organisatie daar een secundaire rol. Er was eens in de drie maanden een samenkomst van afgevaardigden van kerken in het classicaal ressort, de classis; eenmaal in het jaar een particuliere synode. Vergaderingen, die haar agenda in één dag afdeden. De leden der gemeenten merkten nauwelijks dat er weer eens classis of particuliere synode geweest was. En dan was er eenmaal in de drie jaren een generale synode. Die had ook een eenvoudig en snel te overzien agendum: de zaken van de opleiding tot de dienst des Woords, een enkele appelzaak, wat grenskwesties, rapporten van deputaten voor gemeenschappelijke zaken, en dan was het in een tweetal vergaderweken, d.w.z. in een negen of tien vergaderingen wel bekeken. Een enkele keer spande het: in 1902 over het voortbestaan van de Theologische Hogeschool; in 1905 over de meningsverschillen over genadeverbond en doop, de rechtvaardigmaking van eeuwigheid, intra- en supralapsarisme; in 1914 over het promotierecht aan de Theologische School. Doch dat was alles. De kerkverbandelijke organisatie speelde een ondergeschikte rol. Maar de kerkelijke éénheid, de enigheid des geloofs en des Geestes was bij allerlei verscheidenheid, krachtig, en het kerkelijk leven ook, bij alle gebrek en onvolkomenheid: „Niet dat ik het reeds gegrepen heb of reeds volmaakt ben, maar ik jaag er naar of ik het ook grijpen mocht”.

Dat is in de loop der jaren anders geworden.

Het keerpunt wordt ongeveer gemarkeerd door de synode van Assen. De intentie van deze synode was ongetwijfeld de leer der kerk te handhaven. Doch het merkwaardige feit doet zich voor dat juist na deze synode het kerkelijk leven bergafwaarts ging. Het doet even denken aan de synode van Dordrecht. Het ging na deze vermaarde synode met de kerken niet beter.

Na de synode van Assen werd de kerkelijke organisatie van de Gereformeerde Kerken hoe langer hoe straffer. De synoden vergaderden langer, de zaken op het synodaal agendum werden steeds talrijker, het aantal deputaatschappen groeide, de Geestelijke eenheid werd hoe langer hoe kleiner, de verdeeldheid groeide. De ongelukkige besluiten der synode over een aantal meningsverschillen in de kerken, die daarmee tot leer- geschillen werden gepromoveerd, leidde zelfs tot een breuk: de vrijmaking kwam. En na 1944 is de synodale organisatie almaar gegroeid. Ze kreeg kerkrechtelijk gestalte in de nieuwe kerkorde. Er is bijna een permanente synode. De kerkelijke organisatie bemoeit zich bijna met alles. Ook met niet-kerkelijke vragen van oorlog en vrede. Het bijna permanente moderamen der synode doet uitspraken als over de bezetting van Tsjecho-Slowakije, waarmee dan weer lang niet iedereen gelukkig is. De Theologische faculteit van de Vrije Universiteit en de Theologische Hogeschool van Kampen hebben een uitbreiding ondergaan en een wetenschappelijk personeel verkregen en een apparaat opgebouwd, waarvan men vroeger niet zou hebben durven dromen.

Ja, de kerkelijke organisatie verkreeg zelfs een internationale uitbouw in de G.O.S., de Gereformeerde Oecumenische Synode. En de drang naar de aansluiting bij de Wereldraad van Kerken groeit.

Maar de verdeeldheid van deze kerken is na de afscheiding en doleantie wellicht nooit zo sterk geweest als thans. Het is niet ongevoel te spreken van links- en rechts-gereformeerden. De moderne theologie dringt er krachtig door. Meerderen streven naar aansluiting bij de Nederlandse Hervormde Kerk. De eertijds „bezwaarden” vormen nog steeds een eigen behoudende groep rondom het blad 'Waarheid en Eenheid'. En dan is daar de or-

ganisatie van de 'Verontrusten' in deze Gereformeerde Kerken.

Onze schets van de situatie is een ruwe schets.

Maar het zijn alle verschijnselen van ontbinding.

De Gereformeerden in de synodale kerken zijn een machteloze groep geworden. Zij zien duidelijk dat het verkeerd gaat, maar weten niet wat er gebeuren moet.

Maar de hele toestand is door en door onkerkelijk. Reeds het feit van het bestaan van een Waarheid-en-Eenheid-groepering en van een organisatie van 'Verontrusten' is een, zij het uit de nood der kerk verklaarbare, onkerkelijke figuur. Dat moest zo niet en dat moet zo niet... in de kerk van Christus. Maar dat andere, waardoor het optreden van 'bezwaarden' en 'verontrusten' wordt opgeroepen moest ook niet.

We schrijven deze dingen zonder enig leed-vermaak. Wel met leed. De diepe ellende in onze vrijgemaakte kerken noopt sowieso tot bescheidenheid tegenover haar en tot schaamte over onszelf. Ons zou niets liever zijn dan dat we de synodale kerken, na de loslating van de leerbesluiten en de terugname van de schorsingen en afzettingen van 1944 e.v.j. als waarlijk Gereformeerde Kerken zouden terugvinden. Maar zo liggen de zaken helaas niet. De lampen staan daar op rood.

G. VISEE

En wellicht is het het benauwendste van de situatie, dat daar nog de schijn wordt opgehouden van een Gereformeerde Kerk te zijn. Alle ambtsdragers ondertekenen er als vanouds de Dordtse formulieren en beloven de leer van deze belijdenis als de leer van het Woord Gods te zullen leren.

De „vrijgemaakte” kerken

In de vrijgemaakte kerken is zeker de wil aanwezig in de historisch-confessionele zin des woords gereformeerde kerken te zijn. Die wil leeft krachtig in de gemeenten. En op die begeerte vast te houden aan hetgeen de kerk in die historische zin tot gereformeerde kerk maakt, kan de kerkelijke 'leiding' — we verafschuwen het woord en de daardoor aangeduide zaak — een krachtig beroep doen. We denken er niet aan deze goede gehechtheid aan de belijdenis der kerk af te doen met 'confessionalisme'. Het vasthouden aan de leer des Heren, ons overgeleverd in de Heilige Schriften, is een goede zaak. Er is nog nimmer veel goeds gebrouwen wanneer de beloften van het evangelie, die ook in de formulieren der kerk een echo vonden, niet meer hartelijk en oprecht geloofd werden. En we kunnen de schrik van de broeders en zusters verstaan, wanneer zij horen van ondermijning, uitholling, loslating van de belijdenis, van „het geloof der vaders”. Uit meer dan één brief, uit meer dan één gesprek met zulke broeders en zusters blijkt dat zij écht menen, dat voor onze kerken het gevaar van de déconfessionalisering, het losraken van de historische belijdenis der kerk acuut is.

Ik plaats hier even een tussenopmerking. Wanneer ik hier spreek van de historische belijdenis der kerk wil ik niet misverstaan worden. Dat woord 'historisch', dat ook gebruikt werd in de Open Brief, waar deze van onze belijdenisgeschriften als van „het historisch fundament” der Nederlandse kerken spreekt blijkt aanleiding geweest te zijn tot misverstand.

Nu ben ik het met ds. F. van Deursen eens dat het onjuist is van de belijdenis der kerk te spreken als van het fundament der kerk. De kerk had een fundament voordat zij nog aan haar belijdenis(geschriften) toe was, nl. Christus Jezus. Daarbij is goed te bedenken, dat Christus Jezus het fundament der kerk is niet in het afgetrokkene, niet als Persoon zonder meer, niet als 'de Heer', waarbij dan ieder het zijne kan denken. Maar Hij is het fundament der kerk als de Christus van de apostoli-

sche prediking, de Christus der Schriften, de Here Jezus Christus van de geschiedenis van het heil Gods, de historische Christus, met alles wat Hij ons te geloven en te doen bevolen heeft. En in die zin kan men ook zeggen dat de profetische en apostolische Schrift het fundament der kerk is, het fundament der apostelen en profeten, waarvan Christus Jezus de hoeksteen is. Maar het verdient m.i. aanbeveling onder dit voorbehoud en in die zin te spreken van Christus als het fundament der kerk.

En zelfs dan is er, dacht ik, niet het minste bezwaar om te spreken van een historisch fundament. Niet alsof dat 'fundament' uit de historie is opgekomen: het is niet een produkt van menselijke historievorming, maar van God in de historie gelegd; het Woord is vlees geworden en God heeft Jezus tot een Here en Christus gemaakt. Deze dingen kunnen in een kring waar men van heilsgeschiedenis weet en van openbaringshistorie spreekt wel niet worden ontkennd.

Zo is ook de belijdenis der kerk niet uitsluitend maar toch óók een historisch document: er is een dogma-geschiedenis. En de belijdenis van de kerk heeft een onmiskenbare historische achtergrond: ze zijn geboren in de strijd der kerk met de valse leer o.m. van Rome en de dopersen en zonder die achtergrond niet te verstaan. Toegegeven dient daarbij, dat hetgeen in de belijdenis beleden wordt van ouder datum is dan de belijdeisgeschriften: de enige troost in leven en sterven werd vóór 1563 nimmer op die wijze geformuleerd, maar die troost is naar haar inhoud en substantie de troost der Christgelovigen van alle eeuwen geweest. Was dat niet het geval, dan hadden de Heidelbergers haar nooit gekend, onder woorden gebracht en de kerk der zestiende eeuw zou deze troost ook nimmer als de hare hebben herkend.

Zo heerst er in vele vrijgemaakte gemeenten èchte vrees voor de ontconfessionalisering der Gereformeerde Kerken. Vraagt men naar de feiten waaruit de bedreiging van het belijdend karakter van de Gereformeerde Kerken zou blijken, dan hoort men: „Ze” willen het boek Genesis loslaten; „ze” zeggen dat we niet meer gebonden zijn aan de belijdenis; „ze” loochenen het eeuwige leven. Enzovoort. Vraagt men wie die „ze” zijn, dan komt er een wilde dans van namen. Het doet allemaal nogal paniekerig aan.

Het is ook een paniek.

Tot op de kerkelijke vergaderingen toe.

Soms lijkt en leek het of alles draaide om de Open Brief. Maar dat blijkt ook al weer niet te kloppen. In het Zuiden niet: Breda, Eindhoven, Maastricht, Werkendam. Op andere plaatsen niet: Katwijk, Gorinchem. De moeilijkheden in de classis Schiedam en Dordrecht/Gorinchem staan met die Open Brief maar in ver verwijderd verband. In Haarlem kwam een scheuring, waar ds. Van Deursen een scherpe analyse van en kritiek op de Open Brief heeft uitgebracht. In Kampen heette alles te gaan om de Open Brief: daar werd aan ds. J. O. Mulder het eerst het afscheid gegeven als aan „een kwade herder en een wolf in schaapskleren” en daarna aan de gehele kerkeraad toen deze met dat oordeel over ds. Mulder niet instemde en weigerde hem, zonder door prof. Kamphuis te leveren Schriftbewijs, als een wolf in schaapskleren te behandelen. Maar de moeilijkheden in Kampen dateren van vóór de Open Brief en de particuliere synode van Overijssel heeft een hele waslijst van 'ketterijen' van Kamper predikanten en van de kerkeraad, die die valse leringen duldt, opgesteld. In Utrecht verklaarden leden van de kerkeraad dat de samenwerking met de andere broeders onmogelijk was — maar daar had niemand de Open Brief onderschreven.

Het is een complete chaos.

Maar een chaos, waarin wel lijn valt te ontdekken.

Het is een 'zuivering', waarin een partij in de kerk bezig is degenen, die haar onwelgevallig zijn uit de plaatselijke kerk of uit het kerkverband weg te organiseren. Dát is het. Van ordelijke tucht oefening is geen sprake. De kerkorde functioneert niet meer. De generale synode van Rotterdam/Delfshaven, die

haar zegel hechtte aan de schorsing van ds. Van der Ziel tegen het oordeel van de genabuurd kerk en daarmee tegen art. 79 k.o., heeft school gemaakt. Het „noodkerkrecht” vindt navolging: in Zwartsluis schorsten drie ouderlingen in de gauwigheid tegen het oordeel van de kerk van Vollenhove/Cadoelen en zonder de gronden voor dat oordeel ook maar af te wachten ds. Bax, belegden aparte kerkdiensten, waarin ijlings ontboden en ijlings gekomen 'dienaren van elders' bereid bleken 'voor te gaan'.

De een, wonende op de grens van de classis Kampen, was reeds lang opgetreden als adviseur van de halve kerkeraad; de ander, predikant in een friesche gemeente, weet van toeten noch blazen van de gang van zaken in Zwartsluis, maar hij was toch in de buurt en kwam de Zwartsluier vrienden te hulp.

Een complete chaos.

Doch vergis u niet.

Er zit wel degelijk lijn in.

Van de kant van de leiding.

De chaos is maar schijn.

Onder schijnberoep op de belijdenis, met voortdurende schending van de kerkorde, onder leuzen: „de vrijmaking wordt verloochend”, „de belijdenis wordt dispuabel gesteld” en dergelijke meer, worden broeders uit het ambt gewerkt, kerken uit het verband geschoven, wordt de kerk niet, gelijk het bij werkelijke afwijking van het Woord van God zou behoren, naar schriftuurlijke orde getroffen door de tucht des Heren, maar als ware zij een politieke partij, gezuiverd.

Dat is ethische boosheid.

Zondigen tegen de broederlijke liefde.

Het oordeel des Schrift daarover is bekend.

En een kerkgemeenschap, die daaraan ten prooi valt, houdt — bij alle ijveren voor orthodoxie — op de heilige algemene christelijke kerk te vertonen.

In dat alles worden we door de HEERE bezocht. Zwáár bezocht. En dat betekent, dat we ons eerst onder de krachtige hand Gods dienen te vernederen.

En daarbij is één ding te bedenken: al deze 'maatregelen' hebben in onze positie niets veranderd. De kerken, die zijn uitgerangeerd, worden uitgerangeerd of zullen worden uitgerangeerd zijn gebleven wat zij waren: Gereformeerde Kerken. Wat er aan de kant van de zusterkerken tegen haar gedaan is en gedaan wordt, verandert aan háár karakter niets. En in al wat haar is overkomen ligt niet de minste aanleiding hervormd of synodaal te worden. Datzelfde geldt voor kerkleden, die in benauwdheid komen.

De kerken dienen dan ook gewoon door te gaan met de bediening des Woords in de samenkomsten en met al hetgeen de Here aan de vergadering der gelovigen heeft opgedragen. Dat kan met name waar een kleine gemeente door scheuring getroffen werd, zijn moeite hebben. Maar de Here heeft zijn beloften gegeven: Waar twee of drie vergaderd zijn in zijn Naam, daar is Hij in hun midden. Deze kerken kunnen ook een toevluchtsoord worden voor broeders en zusters uit de omgeving.

Gewoon doorgaan.

Laat men, waar dat kan, ook de gewone samenkomsten der classis houden.

Doen wat de hand VINDT om te doen.

En dan kan, als de storm is uitgewoed, misschien straks een kerkelijk congres gehouden worden voor gemeenschappelijk beraad. Voor een beraad van kerken. En laat dit beraad niet door private acties worden doorkruist. Daardoor kan de verwarring nog slechts toenemen.

En dan: geen grootse plannen! Laten we nu ook eens denken aan dat woord van de HEERE aan Baruch: „Wat Ik gebouwd heb, breek Ik zelf af, en wat Ik geplant heb, ruk Ik zelf uit en zoudt gij voor u grote dingen zoeken? Zoek ze niet!” Jer. 45 : 4.

Laten we nu beginnen als vrijgemaakte kerken en kerkjes in nood, als broeders en zusters, elkander vast te houden en te helpen en te hopen op de Here!

Wie weet...

Wie weet of in de vrijgemaakte kerken, die ons dit aandoen, de wal het schip niet zal gaan keren, de vruchtbaarheid zal doorbreken.

En er is veel nood, ook bij broeders en zusters in andere kerken.

Wie weet mogen we in de toekomst ook nog beleven, dat velen, die de Here Jezus Christus in onverderfelijkheid liefhebben, elkander vinden mogen in een gehoorzaam kerkleven.

Laat ons hopen op de HEERE: want bij de HEERE is de goedertierenheid en bij Heh is velerlei verlossing. En Hij zal Israël verlossen van al zijn ongerechtigheden.

Het is goed, dat men hope op het heil des Heren.

Kan het daarbij voor ons van betekenis zijn, dat de synode der Christelijke Gereformeerde Kerken de Theologische School te Apeldoorn openstelde voor de studie van hen, die niet tot deze kerken behoren?

G. Visee

Enkele vragen betreffende de Goddelijke en de menselijke factor in de Heilige Schrift

15. 'Historisch' en 'normatief' gezag

We stuiten hier op het oude probleem van het 'historisch' en 'normatief' gezag van de Schrift. Het eigenlijke probleem is hier niet scherp geformuleerd, en wel als gevolg van gebrek aan inzicht in de aard van het vraagstuk. De formulering berust op een onderscheiding van het historische in de Schrift en het normatieve. Nu is een onderscheiding slechts dan juist, als onderscheiden wordt hetgeen werkelijk verschilt. Déze onderscheiding gaat er van uit dat er verschil is tussen hetgeen in de Schrift 'historisch' en 'normatief' is, en dat het historische niet normatief is voor ons geloof en onze geloofswandel.

Dat is onjuist.

Immers het heil is ook van historische aard. De Schrift spreekt van een historische zonde-

val, en van verlossingswoorden en -daden Gods, die óók een historisch karakter hebben en die hun hoogtepunt en hun volheid gevonden hebben in de komst van de Middelaar en in diens werk: zijn wonderlijke ontvangenis en geboorte, zijn prediking in woorden en wonderdaden, zijn lijden en sterven 'onder Pontius Pilatus', zijn opstanding en hemelvaart en de verwerving van zijn historische vormingsmacht: „Mij is gegeven alle macht in de hemel en op de aarde”. Deze (ook) historische heilsfeiten zijn de norm en de inhoud van ons geloof.

En daarom is het fout 'historie' en „norm” dilemmatisch, bij wijze van tegenstelling naast elkander te plaatsen. Alsof het historische niet normatief en het normatieve in de Schrift niet historisch zou zijn.

Daarbij is intussen niet te ontkennen, dat

men een probleem op het spoor was. Men had terdege dóór, dat in de Schrift te onderscheiden viel tussen wel en niet normatieve elementen: de Schrift verplicht niet te geloven dat de aarde stil staat en dat de zon zich elke 24 uur eenmaal rond de aarde beweegt, zij bindt ons niet aan het voorstellingsbeeld dat de destijds ontvangers der Godsopenbaring hadden omtrent het verloop van het natuurgebeuren, maar wél aan de mededeling van de Schrift, dat de Schepper des hemels en der aarde Israël heeft gered tegen zijn vijanden door een voor ons overigens onbegrijpelijke en niet voor ons onderzoek toegankelijke verlenging van de dag, waarop Jozua tegen Israëls vijanden streed.

16. Ontmythologisering?

Het is niet onmogelijk, dat door iemand opgemerkt wordt, dat hetgeen wij schreven als twee druppels water gelijkt op hetgeen de ontmythologiseringstheologie voorstaat. We vrezen dat zo iemand ons slecht begrepen heeft en dat hij ook de ontmythologiseringsstheologie slecht heeft verstaan.

Immers deze theologie gaat er van uit, dat het verhaal van de bijbelse heilsfeiten een verhaal van mythen is. Nu is al direkt een moeilijkheid dat het begrip „mythe” vaag is. En deze vaagheid hangt op haar beurt weer samen met de vaagheid van de door het woord aangeduide zaak. We zijn er het dichtst bij als we onder „mythe” verstaan het verhaal dat speelt op het grensgebied van de historie van goden en mensen: beider historie vloeit in de mythe in een: goden en mensen spelen samen in de mythe hun rol. Gaat nu bij een voortgang van de menselijke cultuur de onderscheiding tussen goden en mensen scherper worden en wint daar het inzicht dat de historie het werkterrein van mensen is, dan is de tijd aangebroken voor de kritische vraag naar het menselijk-historische in de mythe; dan gaat men de mythe ontleden. Zo heeft de vraag haar recht wat de menselijk-historische kernen zijn van de griekse mythen. Vindt men die dan vindt de ontmythologisering van de mythe plaats, en men houdt na aftrek van de niet-menselijke en niet-historische elementen de historische kern over.

Dit procédé gaat men nu toepassen op de Heilige Schrift. Daarbij gaat men uit van de vooronderstelling, dat de verhalen der Schrift een mythisch, een mythologisch karakter hebben, dat zij aan het menselijke hart ontsproten historieverhalen zouden zijn, waarin de auteurs blijk geven de grens tussen God en de mensen niet te kennen. Doch deze vooronderstelling is onjuist.

Ze wordt — ten eerste — door de Schrift zelf weersproken. De schrijver van II Petrus zegt in 1:18: „Want wij zijn niet afgegaan op 'sesophismenoi mythoi', toen wij u hebben bekend gemaakt de kracht en de komst van onze Heer Jezus Christus, maar nadat wij ooggetuigen geworden waren van zijn majesteit.”

De schrijver heeft aan de eerste lezers van zijn brief „de kracht en de komst van zijn en hun Heer, Jezus Christus bekend gemaakt”, hun het evangelie verkondigd. De kennis van dat evangelie had hij niet uit de tweede hand; hij had die niet ontleend aan, omdat hij niet was afgegaan op „mythoi”, op mythen. De betekenis van dat woord „mythe” was hem en zijn lezers beter bekend dan ons: van zulke mythen gonsde heel de grieks helleense cultuur, waaraan hij deel had. En de oorsprong van die mythen, die verhalen van geschiedenis op het randterrein van de goden- en mensenwereld, was hem niet onbekend: zij waren 'sesophismenoi', het eindprodukt van menselijke 'sophia', menselijke wijsheid. Daarmee heeft hij ook de onbetrouwbaarheid van de mythe onderkend en hij maakt haar bekend. Het evangelie echter is niet van mythische of mythologische oorsprong en hij is als prediker van het evangelie niet een mytholoog, geen mythenverteller, maar ooggetuige van feiten, die zich in de historische tijd en op een aanwijsbare plaats hebben voorgedaan. Het is geweest in het uur, waarin de Here Jezus van God de Vader „eer en heerlijkheid” in ontvangst nam toen „uit de hoogwaardige heerlijkheid”, de hemel, een stem van deze aard tot hem kwam: „Deze is mijn geliefde Zoon, in Wie Ik welgevallen heb”. „En deze stem hebben wij — de apostelen — gehoord, toen zij van de hemel gebracht werd, toen wij met Hem op de heilige berg waren.”

Het evangelie is niet mythisch, zijn verkondiging geen mythologie, maar een getuigenis van oor- en ooggetuigen, die met oor en oog openbaring in woorden ontvingen uit de 'hoogwaardige heerlijkheid' máár op aarde, op „de heilige berg”, toen en daar, midden in de geschiedenis der mensen op aarde.

En zó is niet alleen de aard van het nieuwtestamenteel getuigenis, dat is ook het karakter van hetgeen de profeten van het oude verbond verkondigd hebben. Immers door dat gebeuren op de heilige berg „hebben wij des te vaster het woord der profeten”, ook dát berust niet op mythen, noch is het mythisch of mythologisch van karakter. Het is óók niet: sesophismenos, produkt van menselijke wijsheid, want nog nooit is profetie voortgebracht door de wil van een mens, maar mensen hebben van Godswegen gesproken, gedreven door de Heilige Geest.

En zo is dat profetische Woord niet ontstaan in het schemerdonker, waar de geschiedenis van mensen en goden in elkander overgaat maar het is Licht, dat schijnt in een duistere plaats.

Er valt aan de Schrift niet te ontmythologiseren, omdat zij geen mythe noch mythologie is.

Maar — ten tweede — ook indirekt weersprekt de Schrift het haar toegedichte mythisch karakter. In de mythe hebben niet alleen mensen, maar ook Goden hun geschiedenis, en beider geschiedenis vloeit dooreen, zelfs sexuele gemeenschap tussen goden en mensen komt voor, beiden zijn onderworpen aan het kwade en boven beiden staat de moira, het fatum, het (nood)lot.

Maar de Schrift leert ons dat God boven de mens in de geschiedenis staat; God is de Wetgever, de mens aan God en zijn wet onderworpen en tot onderhouding van de wet verplicht; de Schrift weet niets van de moira, het fatum, het (nood)lot, waaraan God zo goed als de mens zou onderworpen zijn. Sexuele gemeenschap tussen God en mens is daar nimmer aan de orde: de vleeswording des Woords berust niet op zulk een mythische, mythologische gemeenschap, maar is te danken aan de scheppende werkzaamheid van de Geest, waardoor de maagd Maria moeder werd van de Christus, die én God én mens is.

Die vleeswording des Woords is HET wonder in de geschiedenis. Maar de wonderen zijn geen mythen en bijgevolg het verhaal daarvan geen mythologie. Het wonder is in

de Schrift altoos de begeleiding en bevestiging van het gesproken Openbaringswoord, illustratie en demonstratie van het liefdewoord Gods. Ze zijn dan ook niet geschied in het chiar'oscuro, het halfduister op het grensgebied van goden en mensen, maar midden in de alledaagse werkelijkheid: de Christus wekt het dochttertje van Jairus op in tegenwoordigheid van de vader en de moeder en van drie 'kroon'getuigen van het evangelie: Petrus, Johannes en Jakobus, en Hij doet dat niet door een of andere mythische toverformule, maar door een voor alle vijf duidelijk verstaanbaar bevel: „Dochttertje, sta op”. Lukas 8. Hij geneest een (of twee) blinde(n) voor de stadspoort van Jericho in tegenwoordigheid van een volksmenigte (Lukas 18). Kortom, de Christus heeft niet slechts openlijk in synagogen, op de pleinen en straten van de steden, aan de oevers van de Galilese zee geléerd, daar geschieden ook zijn wonderen, in tegenwoordigheid van vele getuigen.

Die wonderen waren waarneembaar.

En ondoorgrondelijk.

Maar wat ondoorgrondelijk is, dat is niet mythisch.

Die wonderen gaan ons begrip te boven. Ze zijn daarom niet tegennatuurlijk, ook niet bovennatuurlijk maar anders dan het gewone natuurgebeuren.

Stelt iemand om die reden, dat ze daarom niet meer aanvaardbaar zijn voor de moderne mens, dan valt hier op te merken, dat niet slechts de mens van ónze tijd afwijzend staat tegenover de wonderen in de Heilige Schrift, doch dat die afwijzing zo oud is als het evangelie zelf en dat de wonderen afgewezen worden met het evangelie. Het is eenvoudig onmogelijk het evangelie en de wonderen Gods van elkander te scheiden: de onderneming is riskanter dan de scheiding van een siamese tweeling en heeft geen kans op enig succes; deze operatie eindigt niet slechts met de eliminering van het wonder, ze eindigt ook met de dood van het evangelie. Zulk een operatie tracht de ontmythologiseringstheologie uit te voeren: het uitpellen van de historische kern uit het mythologisch verhaal.

Doch dat is een geheel andere zaak dan het onderscheiden van de geopenbaarde Waarheid Gods, waartoe de in de historie gesproken en in de historie geschiedte verlossingswonderen Gods behoren, van het kader waarin deze openbaring Gods geschied is: binnen de historisch bepaalde kennishorizon van de eerste ontvangers van de woorden Gods.

P. C. van Wijk

Gereformeerd blijven

IV

Amice,

Ik beloofde je nog iets te schrijven over de betekenis van artikel 31 van onze Kerkenordening. Laat ik dit artikel hier even helemaal overnemen:

„Zo iemand zich beklagt door de uitspraak der mindere vergadering verongelijkt te zijn, dezelve zal zich op een meerdere kerkelijke vergadering beroepen mogen; en 't gene door de meeste stemmen goedgevonden is, zal voor vast en bondig gehouden worden. Tenzij dat het bewezen worde te strijden tegen het Woord Gods of tegen de Artikelen in deze Generale Synode besloten, zo lang als dezelve door geen andere Generale Synode veranderd zijn.”

Tenzij, geen totdat

In de tijd rondom de Vrijmaking is over dit artikel veel geschreven. De wijze, waarop de Synode dit artikel gehanteerd wilde zien, bracht veel mensen in verzet.

Geen wonder, want de vrijheid waarvan in dit artikel wordt gesproken werd tot de grootste

onvrijheid gemaakt. Prof. Dr. D. Naura bv. schreef in het „Rapport inzake de verlangde opheffing van de over Prof. Schilder uitgesproken schorsing”, dat het niet voldoende is

„wanneer iemand voor zichzelf meent dit bewijs te kunnen leveren, maar dat het daartoe noodzakelijk is, dat hij weet aan te halen een duidelijke uitspraak der Schrift of een duidelijke bepaling der Kerkenordening, waaruit op onweersprekelijke wijze die strijdigheid blijkt, **zodat zulks ook voor die kerkelijke vergadering zelve evident is. Is men tot het leveren van een zodanig bewijs niet in staat, dan is men binnen het kerkverband verplicht de besluiten voor vast en bondig te houden**”.

Het is duidelijk, dat op deze manier van de beperking inzake het „voor vast en bondig houden” van synode besluiten niet veel, beter niets, overblijft. In zijn brochure „Met onbevlekt blazen” schreef ds. R. H. Bremmer dan ook terecht, dat zo de vrijheid van geweten, die juist in artikel 31 wordt gewaarborgd, verdwijnt.

Ik zou een hele verzameling van citaten kunnen geven, waaruit zonder meer blijkt, dat de

„bezwaarden” voor de Vrijmaking telkens weer naar voren brachten, dat, indien men meent dat een besluit van een meerdere vergadering strijdig is met het Woord van God, men zich daaraan niet onderwerpen mag. Binnen het kerkverband is daar dan de mogelijkheid om een dergelijk besluit niet voor vast en bondig te houden, zoals ds. D. van Dijk schrijft in zijn „Hoe het geworden is”:

„Een minderheid (alléén mijn persoon) be-
toogde (op de Synode van 1943 — v.W.),
dat de Kerken het recht en de roeping
hebben een besluit van een meerdere ver-
gadering te toetsen aan Schrift en Ker-
kenordening en dat wanneer zij aantonen
om welke redenen zij zulk een besluit
met Schrift en Kerkenordening in strijd
achten, zij wél met hun bezwaren naar
een volgende vergadering moeten gaan,
maar intussen niet gedwongen mogen wor-
den zich toch aan dat besluit te onderwer-
pen.”

En hij vervolgt:

„Naar het standpunt van de meerderheid
was het toch zo, dat ieder, ook al heeft hij
daartegen gewetensbezwaren, zich aan een
Synodebesluit moet onderwerpen, óf, in-
dien hij dat niet kan, uit de Kerk moet
gaan”.

Ik heb enkele regels vet laten drukken, omdat ze de kern van de zaak raken. De kerk toen (rondom de Vrijmaking) en nu. Want wat toen wáár was, is vandaag nog waar. En als het hierboven aangehaalde vandaag niet meer wáár is, dan is zulk spreken rondom de Vrijmaking één gróte vergissing geweest. Dan hebben we artikel 31 niet onderhouden. Maar als het spreken van de Synode toen het laatste woord niet was, dan vandaag evenmin.

Het wordt steeds duidelijker, dat velen hierover thans anders denken. In allerlei artikelen en redevoeringen wordt vandaag benadrukt, dat inzake verschillende kwesties de Synode gesproken heeft, Enige tijd geleden hoorde ik het Dr. J. Douma tijdens een voorlichtingsvergadering zeggen, dat zij, die het met de Synode niet eens zijn, de consequentie moeten trekken. Dat betekende blijkens verdere uitleg: die moet gaan. Welnu, dat advies kreeg Dr. K. Schilder in 1943 ook. Precies zo, vrijwel letterlijk.

Die moet maar gaan. Dat was in 1943 en 1944 het standpunt van de meerderheid; dat is vandaag kennelijk wéér het standpunt van de meerderheid.

Geen gewetensdwang

Het is een verdrietige zaak dit te moeten constateren. In een geschrift van P. Luitse over „Kerkregering” uit 1944 las ik een uitspraak van de bekende predikant uit de vorige eeuw. Ds. B. van Schelven:

„De vraag wordt gedaan of het geoorloofd zij de handelingen en besluiten van een Synode of andere meerdere vergadering aan critiek te onderwerpen; dan wel of de autoriteit, het gezag van zulk een vergadering zo vast staat, dat men gehouden is zonder nader onderzoek wat daar geschiedde voor goed te houden, op poene desnoods van kerkelijke straffe. Ons dunkt, dat onder Gereformeerden het antwoord hierop kort kan zijn;... Men staat voor de keuze van Rooms of Gereformeerd.”

Rooms of Gereformeerd. Inderdaad. Toen en nú.

In een pamflet van B. Roorda uit hetzelfde jaar staat het niet minde duidelijk:

„De Synode betwist... aan de kerkeraden de volle vrijheid om binnen het kerkverband de besluiten van de Gen. Syn. niet uit te voeren. Alsof art. 31 niet omschrijft, dat het trouwe bondgenootschap onzer kerken (eigenlijk komen woorden als „gehoorzamen” en „onderwerpen” in dit verband niet te pas) meebrengt, dat de besluiten voor vast en bondig worden gehouden, tenzij dat het bewezen wordt te strijden tegen Gods Woord of de Kerkenorde.”

Dat betekent dus, dat een kerkeraad de vrijheid heeft bepaalde besluiten van een Synode

niet uit te voeren, zonder daarmee het kerkverband in gevaar te brengen. Dat betekent — om maar één voorbeeld te noemen — dat de kerkeraden van Eindhoven en Maastricht het recht hadden om, terwijl ze in beroep waren tegen bepaalde besluiten inzake de kwesties in Nrd. Brabant, de gemeenschap met de Kerk van Breda (ds. K. C. Smouter) te blijven onderhouden, zonder daarmee de regels van het kerkverband te schenden of dat verband te verbreken en zonder daarmee op te houden een Gereformeerde Kerk te zijn. Door hun optreden bleven ze juist gereformeerd.

Nogmaals: het is een betreurenswaardige zaak dat velen vandaag niet meer stáán voor hun woorden van 25 jaren geleden. Dat geldt voor hen, die inmiddels „synodaal” werden; het geldt even sterk voor hen, die vandaag niet „synodaal” worden, maar wel „synodocratie bedrijven”.

Van het „tenzij” wordt toch weer „totdat” gemaakt. Voor vast en bondig houden, totdat de meerdere vergaderingen op hun besluiten terugkomen. Zo sprak in 1943 de Synode; zo spreekt vandaag wéér een meerderheid.

Het schijnt voorts ook „normaal” te worden, dat de kerkelijke weg niet meer bewandeld behoeft te worden en artikel 31 niet meer onderhouden behoeft te worden, als in een plaatselijke gemeente een minderheid het niet eens is met de Kerkeraad. Dan scheidt men zich af en verbreekt also het werk van de Here.

Geen vierde hiërarchie

Op het Gereformeerd Kerkelijk Congres van 1887 werd uitvoerig gesproken over de Synodale hiërarchie, wel de „tweede hiërarchie” genoemd. Onder de eerste verstond men het Roomse juk. In de veertiger jaren kregen we te maken met de derde hiërarchie. In „Gereformeerde Stemmen” van 11 september 1944 lezen we terecht:

„Het is in 1944 als in 1886: de netelige belijdeniskwestie wordt op de achtergrond geschoven, maar intussen wordt naar wie zich niet vinden kan in een synodale beslissing in elk geval geslagen met de klauw van het hiërarchische beest. Wat is dat anders dan de hiërarchie? De hiërarchie, die haar wil doorzet, zonder de gewetens te overtuigen. (vetgedrukt door mij.-v.W.)

In 1944 werd „neen” gezegd tegen deze vorm van hiërarchie, heerschappijvoering in de Kerk. De oude ds. J. S. Post schreef een brochure onder de titel „De klauw van het beest”.

En vandaag? Zeker, we hebben geen officiële leeruitspraken, we hebben geen officiële bindingen, er worden door de meerdere vergaderingen geen ambtsdragers geschorst.

Maar wat gebeurt er wel? Via een nieuw soort kerkrecht worden duizenden gemeentelieden en honderden ambtsdragers het kerkverband uitgewerkt. Immers: zonder dat de kerkelijke weg ten volle wordt bewandeld, vinden zg. afscheidingen plaats. Deze afgescheiden groepen presenteren zich via hun afgevaardigden op de e.v. classisvergadering. Worden ze daar niet toegelaten, dan beroept men zich op de P.S. om zó zijn „recht” te verkrijgen of men laat dat beroep op de meerdere vergadering achterwege. Men vormt met wat gelijkgezinden een nieuwe classis. Het voorbeeld van het Zuiden is duidelijk en vindt navolging. Ook is het nog mogelijk tegenwoordig om, naast een P.S., een andere P.S. te vormen en zó wint men tenslotte de slag in de meeste vergadering, die van de Generale Synode.

Op deze manier zijn vandaag reeds een aantal kerken buiten het kerkverband geraakt en, als God het niet verhoedt, zal dat aantal binnenkort snel en sterk stijgen. Via de meerdere vergaderingen wordt zó toch weer tucht geoeffend, worden hele kerken weggeorganiseerd. En daarmee doet dan de vierde hiërarchie zijn intrede. Niet minder gevaarlijk dan de andere drie.

Bergschenhoek

In 1944 kwam de Kerk van Bergschenhoek buiten het kerkverband te staan. In het Getuigenis van de Synode van onze Kerken uit 1946 aan de „synodale” kerken lezen we hierover:

„Men heeft de kerk van Bergschenhoek,

die zich niet kon conformeren aan bepaalde synodebesluiten, en die harerzijds het kerkverband niet verbroken had, buiten het kerkverband geplaatst. Dat wil zeggen: men heeft verklaard, dat geen enkele predikant daar het Woord of de Sacramenten bedienen mocht. Haar hulpprediker mocht dit evenmin gaan doen, want het preekconsent was hem ontnomen, en een door hem aanvaard beroep was... teruggenomen. Indien de stem der kerk Gods stem ware geweest, dan zou onder de schapen van Christus' kudde aldaar sindsdien geen dienst des Woords, geen doop, geen avondmaal meer plaats vinden.”

Al weer woorden om te onthouden. Want — het wordt vervelend het te zeggen — als het toen zo was, dan ook nu. Als dat toen de betekenis was van „buiten-het-verband-plaatsen” van een gemeente, dan is dat vandaag ook zo.

Vandaag heeft men echter in dit opzicht een nieuwe gedachte. Wanneer men verschillende artikelenschrijvers geloven mag, dan kunnen er afscheidingen plaats vinden, zonder dat dat harde oordeel — zoals het in het Getuigenis werd omschreven — behoeft te vallen. Dan is het uit het kerkverband stoten van gemeenten niets anders dan een zaak van orde, omdat men heeft geconstateerd, dat die gemeenten geen gereformeerde gemeenten meer waren. Zo spreken en schrijven mensen, die ten aanzien van de Vrijmaking stellen, dat deze confessioneel was bepaald. Wanneer bij de vrijmaking artikel 28 van onze Geloofsbelijdenis in geding was — en dat geloof ik — dan is dat artikel vandaag ook in geding. Dat betekent, dat bij een afscheiding aangetoond zal moeten worden, dat de kerk die men verlaat een valse is. Vanwege de ernst van de confessie en vanwege de band eraan.

In de Vrijmaking hebben we vaak gezongen:

„O gij vergadering, gezeten
om recht te doen, spreekt gij het recht?
Wordt alles billijk aangelegd,
kwijt ieder zich naar zijn geweten,
en vonnist gij wel inderdaad,
zoals met recht en wet bestaat?”

(Psalm 58)

Amice, het zijn geen vrolijke dingen waarover ik je schrijf. 'k Hoop, dat het je duidelijk is, dat het om grote dingen gaat. Je kunt als „gegevene van de Vader” (Johannes 17) maar niet duizenden „gegevenen” wegwerken. Want de Vader is er zuinig op. En Jezus Christus wil ze allen houden.

Herinner je je nog, wat K. S. in 1936 zei. 'k Herhaal die woorden nog eens:

„Indien we trachten om de eenheid der Geref. belijders te bereiken, legge men niet meer vast dan strikt noodzakelijk is, opdat de band der eenheid niet te zeer knelle.”

O gij vergadering.....
Vergeet je vooral niet te bidden voor onze grote nood?

En ik vraag je: Wil jij de eenheid van alle Gereformeerde belijders óf wil jij de eenheid van alleen maar alle gelijkgezinden?

In het éne geval blijf je Gereformeerd; in het andere geval ben je een sektariër.

Heb je er wel eens over nagedacht, hoe erg het was met bv. de zeven gemeenten in Klein-Azië? Toch schreef Christus nog brieven aan die gemeenten. Hij had veel op die kerken aan te merken, maar hij preeste ze desondanks ook nog. Maar wat het belangrijkste is: Hij bleef ze zien als **Zijn gemeenten**. Maar dan moet het met een kerk wel heel verschrikkelijk erg zijn geworden, als men in die kerk niet meer wil blijven. Dan moeten de zonden daar wel heel duidelijk zijn. Dan moet men ook niet verschillende vergaderingen nodig hebben om „het definitieve besluit inzake de niet-aanvaarding door de classis van de kerkeraad te Utrecht-C. (praeses ds. Visser) en van de kerkeraad te Bilthoven (praeses ds. Van Leeuwen)” vast te stellen, zoals met de classis Utrecht-Breukelen blijkbaar het geval is (zie Kort Verslag).

Vergeet je vooral niet te bidden voor onze grote nood?

R. H. Bremmer

Rudolf Bultmann en de huidige Rooms-Katholieke Theologie

H. van der Linde en H. A. M. Fiolet, **Geloof bij kenterend getij, peilingen in een seculariserend Christendom.** Uitgave J. J. Rommen en Zonen, Roermond-Maaseik. 444 blz.

Het boek, dat wij hier bespreken, is een verzameling. Het is opgedragen aan prof. dr. W. H. van der Pol te Nijmegen bij diens 70e verjaardag. Het bevat bijdragen van heel de rooms-katholieke avant-garde in ons vaderland. De onlangs overleden prof. Anton van Duinkerken leidt het in met een fijngeschreven opstel over zijn eerste ontmoeting met Van der Pol. Verder bevat het een bonte verzameling van allerlei artikelen over pastorale, dogmatische, exegetische en catechetische onderwerpen. Wie wil lezen hoe het puikje van de huidige rooms-katholieke theologen over van alles en nog wat in kerk en theologie denkt, kan hier terecht. Het boek heeft een bijzondere ontstaansgeschiedenis. Kort vóór zijn aftreden als hoogleraar te Nijmegen vanwege het bereiken van de leeftijdslimiet schreef Van der Pol een nogal geruchtmakend boek „Het einde van het conventionele Christendom”. In feite ging Van der Pol in dat boek overstap over heel de linie ten opzichte van de nieuwere theologie. Ook zijn afscheidsrede „Op weg naar een verantwoord Godsgeloof” geeft daar rekenschap van. Wie in kort bestek wil lezen wat er van het christelijke geloof overblijft, wanneer men eenmaal deze capitulatie heeft voltrokken, kan ik die afscheidsrede aanbevelen. Hij is op een bijzondere fraaie wijze gedrukt en uitgegeven bij dezelfde uitgever als dit boek en kost slechts f 3,—. Men heeft dan beknopt bijeen wat de nieuwere theologie en thans ook Van der Pol beweegt. Het bovenstaande klinkt misschien een beetje kras, vooral ten aanzien van een fijnzinnige figuur als Van der Pol. Ik weet nog heel goed hoe ik destijds als student een artikel voor de Almanak van F.Q.I. schreef over „Oecumenische problemen”. De huidige oecumenische beweging was toen in opkomst en ze interesseerde mij sterk. Ik las toen in verband met dat opstel de dissertatie van Van der Pol over Newman. „De kerk in het leven en denken van Newman” (1936). Het is nog altijd een boeiende en waardevolle studie. Van der Pol was destijds nog belijdend protestant. In dit boek over Newman was echter met de handen te tasten. dat hij bezig was de weg naar Rome te vinden. Het draagt in zich een innerlijke capitulatie voor Newmans denkbeelden, die evenzeer de weg naar Rome vond. Enkele jaren later ging Van der Pol metterdaad over naar de roomse kerk. Hij heeft daar een belangrijke positie ingenomen en als hoogleraar te Nijmegen verschillende instructieve boeken geschreven over de verschilpunten tussen Rome en de Reformatie, zoals hij die zag. Nu, aan het einde van zijn loopbaan, is hij opnieuw innerlijk overstap gegaan voor een andere wending in het geestesleven van deze tijd. Wie zijn afscheidscollege leest, merkt al spoedig dat het roomskatholieke denken de greep op hem ergens verloren heeft. Hij bespreekt daarin drie theologische „reuzen” zoals hij ze noemt, „die bijna een halve eeuw de discussie hebben beheerst of althans gestimuleerd en beïnvloed: Karl Barth, Rudolf Bultmann en Paul Tillich” (blz.10). Geen enkele roomskatholieke theoloog komt op de proppen. Van der Pol blijkt nu gegrepen door het werk van mannen als Hamilton en Altizer, Gabriel Vahanian en anderen. Zij zijn de gangmakers van de God-is-dood-theologie in Amerika. Van der Pol valt hen op de centrale punten bij. In Jezus' dood is God gestorven. Opstanding betekent alleen, dat er verwachting is en dat wij uit de verwachting van de liefde Gods kunnen leven en werken. Wij kunnen Gods toekomst alleen moedig tegemoet gaan, als „wij afrekenen met die bindingen aan het verleden, die ons beletten de loopbaan te lopen, die vóór

ons ligt” (blz. 20). Oecumenisch wordt er nog te veel tegen windmolens gevochten: „Wij zijn reeds het post-oecumenische tijdperk genaderd, waarin de oplossing zichzelf zal aandienen vanuit een nieuw en verantwoord Godsgeloof” (t.a.p.). Het conventionele christendom ging bij Van der Pol radicaal overboord.

Nu hebben vele vrienden van Van der Pol deze gelegenheid aangegrepen hem een bundel ten afscheid aan te bieden, waarin zij peilingen verrichten in een seculariserend christendom. Met andere woorden: zij proberen te peilen, waar zij momenteel als roomskatholieken staan. Daarom is deze bundel bijzonder ontdekkend. Men kan nu precies weten, waar men met deze avantgarde aan toe is. De belangrijkste bijdragen in de bundel zijn van de hand van E. Schillebeeckx, H. M. Fortmann, B. van Iersel en P. Schoonenberg. In al deze opstellen komen twee punten sterk naar voren: 1. de enorme invloed die het denken van R. Bultmann op de huidige nederlandse roomse theologie heeft en 2. de lenigheid en soepelheid, waarmee dit denken wordt opgenomen in de traditie van de Catholica. Ik wil dit op enkele punten aantonen. Schillebeeckx, één van de scherpste denkers onder de roomse theologen, bespreekt het onderwerp „Naar het katholieke gebruik van de hermeneutiek”. Nu draait het in de duitse vleugel van de vernieuwingstheologie voortdurend om de kwestie van de hermeneutiek. Dat is de leer van het verklaren, het uitleggen. Het gaat om de vraag, hoe wij de Heilige Schrift uitleggen en benaderen. Op zichzelf is dit een zeer legitiem probleem, waar wij als gereformeerden evenzeer mee zitten als heel de christenheid. Het is het vraagstuk van de historische afstand tussen ons en de Schrift. Het is opvallend, hoe de kracht van die historische afstand zich aan ons geslacht doet gevoelen. Dat hangt weer samen met de enorme veranderingen, die zich in deze moderne tijd aan ons opdringen. Vooral de jaren zestig van deze eeuw zijn tot nu toe stormachtig geweest. Tal van traditionele zekerheden wankelen. De moderne mens in het technocratisch, welvaartstijdperk is totaal anders dan vroegere generaties. Over heel de linie zit de christenheid met de vraag op welke wijze de boodschap van het evangelie en het christelijk geloof aan de mens van heden zal worden verkondigd. Dat is ook de achtergrond van de geschriften van R. Bultmann. Men kan van hem zeggen, wat men wil: hij is een groot exegeet en een consequent en karaktervol denker, die op zijn wijze een oplossing heeft gepresenteerd voor dit vraagstuk. Volgens Bultmann kunnen wij bij de mens, die de televisieknop omdraait en de ruimtevaart beleeft, niet meer aankomen met het wereldbeeld van het Nw. Testament. Dat spreekt van hemel en hel, van engelen en duivelen, van opstanding uit de doden en van laatste gericht. Dit „sacrificium intellectus” (offer van het verstand) vraagt God niet van ons. Tegelijk— en dat mag men nooit vergeten— is Bultmann tot in zijn ziel gegrepen door de boodschap van Paulus en van Johannes, nl. dat God uit genade de zonden vergeeft. Daarin is hij voluit Lutheraan. Zodoende is hij tot zijn ontmythologiseringsprogramma gekomen, waarin hij enerzijds die boodschap van het evangelie in zijn kern wil behouden en aan de andere kant wil afrekenen met wat in het Nieuwe Testament voor ons niet aanvaardbaar is. De brug legt hij door zijn existentiële interpretatie van het Nieuwe Testament. De mythische taal van het Nieuwe Testament in het spreken over het plaatsvervangend lijden van Christus, de opstanding uit de doden enz. moet ont-mythologiseerd worden

d.w.z.: aangetoond moet worden hoe in die vormen de mens van de tijd van Jezus zich uitdrukte, als hij wilde spreken over God. Het gaat om de herinterpretatie van de boodschap van het evangelie, zodat die boodschap tot ons, mensen van 1968, toch overkomt. Het gaat er nu niet om Bultmanns theologie verder te bespreken. In mijn artikelen over de nieuwere theologie vorig jaar in „Opbouw” heb ik dat reeds gedaan. Maar het opvallende is nu hoezeer de nieuwere roomse theologen voor Bultmann hebben gecapituleerd en proberen zijn programma vruchtbaar te maken voor het roomse denken.

Schillebeeckx past deze methode van Bultmann toe op de uitspraken van Trente. Evenzeer als het Nieuwe Testament zelf, zijn die uitspraken tijdgebonden, te verstaan uit de geloofs- en denksituatie, waarin de Trentse vaders verkeerden. Het gaat er nu om ze vanuit het heden, en de situatie van het heden te herinterpreteren. Dit proces wordt toegepast op b.v. de leer van de transsubstantiatie. Het verstaan van dit Trentse dogma, aldus Schillebeeckx, voltrekt zich niet „in een woordelijke herhaling ervan, maar in een hedendaagse interpretatie en nieuwe formulering” (blz. 106). Het gaat om het inkledingsmoment en de authentieke kern. Het is precies hetzelfde probleem, dat dr. H. M. Kuitert aan de orde stelde in zijn boek over de realiteit van het geloof. Het geloof is een kwestie van traditie. Die traditie is nooit af, nooit gestold in een definitieve vorm. Ze moet telkens opnieuw geformuleerd worden. De roomse theologie heeft hierin een sterke voorsprong op de reformatische theologie door haar leer van de doorgaande openbaring. Met het Nieuwe Testament is de openbaring immers niet afgesloten. Ze gaat in het leerzeg van de kerk steeds dóór. Ik wees er in mijn artikelen vorig jaar al op, dat Kuitert hier dichtbij die roomse doorgaande-openbaringsgedachte komt. Wij moeten niet denken, dat deze vraagstukken ons niet raken. We zitten er als reformatische christenen evengoed mee. Zelfs de meest traditionele gereformeerde dogmaticus kan niet volstaan met het repeteren van Schrift en belijdenis sec. Iedere preek begint met een exegetisch lospellen van de tekst uit de historische context, waarin ze ons is gegeven. En dan kómt het! Welke boodschap brengen wij aan de gemeente van vandaag? Hoe komt dit Woord Gods tot ons dóór? Alléén: wij houden als reformatische christenen vast aan de Schrift als norm en maatstaf voor de prediking en voor de dogmatiek. Op dit her-interpretatiestandpunt is er eigenlijk alleen een voortgaande interpretatie door middel van het kerkelijk leerzeg (Rome) of van de „noeste arbeid der theologen” (Kuitert). Als dit leerzeg zich nu eens vergist? Denk aan de encyclicke over de pil! Of als die theologen zich vergissen? Denk aan de leeruitspraken van 1944! Wat dan? Waar is de maatstaf? Of zijn wij aan de subjectiviteit overgeleverd?

Han Fortmann, ongetwijfeld een diepe denker, schreef een opstel over „Waarvan waren zij getuigen?” Hij gaat nog meer dan Schillebeeckx over op de lijn van Bultmann: Men moet respect hebben voor de openheid, waarmee hij de kwesties bespreekt. Het gaat over de opstanding. Volgens Bultmann is de opstanding het feit, dat Jezus' kruis bij zijn leerlingen in hun boodschap voortleeft. Christus is opgestaan d.w.z. Hij leeft in het kerygma van zijn leerlingen. Werkelijke opstanding uit de doden is een mirakel, dat het Nieuwe Testament niet eens bedoelde te leren. Het gaat om de existentiële betekenis van de opstanding. Ronduit zegt Fortmann: „het verrijzenisgeloof zoals Bultmann zich dat voorstelt, mist de harde en kristallen duidelijkheid van de klassieke leer der fysieke opstanding” (blz 128). Bij wijze van hypothese wil Fortmann zich nu indenken wat het betekent, wanneer wij op het standpunt van Bultmann overgaan. En uit alles blijkt, dat dit voor hem toch eigenlijk geen hypothese meer is, maar dat hij in zijn denken deze beweging reeds heeft voltrokken. Tegelijk echter blijkt weer de lenigheid van het roomse denken. Want, zegt Fortmann, is hier toch geen continuïteit met de traditie? Bultmann wil met alle kracht vasthouden aan het kerygma, dat wij met Christus gekruisigd en opgestaan zijn wanneer wij het evangelie geloven. Het gaat om de existentiële betekenis van de opstanding. Knoopt hier Bultmanns geloofsdelen niet aan — aldus Fortmann — bij alles wat de kerk in de loop van de eeuwen heeft geleerd over de mystieke eenwording met Christus? Fortmann zegt: alle exegeten zijn vandaag overtuigd, dat de zon van Jozua

9,28 niet stil heeft gestaan boven Gibon. Zoiets is een natuurkundig monstrum. Hij vervolgt: maar als hier de wetenschap het recht heeft naar de fysieke mogelijkheid te vragen, heeft zij dat dan niet bij de fysieke opstanding? Ik ben dat met Fortmann eens. Ten onrechte schreef Kuitert, dat het feit van de opstanding buiten de historische kritiek moet blijven. Wanneer men nu eernaal, zoals Kuitert, de historische kritiek op de evangeliën ruimte wil geven, waarom moet dan de opstanding er buiten blijven? Alleen: wij benaderen de zaak van de andere kant. Wij geven evenmin de opstanding als de zoon en de naam van Jozua prijs. Ik las onlangs een zeer instructief artikel van K. J. Popma in de Correspondentiebladen, waarin deze dat terecht uiteenzette. We komen er niet door het organische inspiratiebegrip tot in het oneindige uit te rekken, zoals sommigen willen. En belangrijk is hier, dat de gereformeerde theologie steeds geïndiceerd heeft dat de wonderen van de Schrift geen incidenten zijn, geen fragmentarische gebeurtenissen, maar dat het om een geheel van wonderen gaat, waarin God Zich heeft geopenbaard. Men kan daar zelfs bij de oude Honig nog nuttige vertogen over lezen. Fortmann eindigt zijn artikel aldus: „Het ziet er naar uit dat de controversen (over Bultmanns ontmythologiseringsprogramma) eeuwig zal duren, tenzij er een communis opinio ontstaat op grond van wetenschappelijke, niet-theologische overwegingen, een klimaat waarin bijna niemand het meer moeilijk vindt het verrijzenisverhaal te interpreteren à la Bultmann. Ik verlang daar niet naar, maar ik ben er ook niet bang voor. Is het wel duidelijk, dat men de descensus ad inferos wel mag ontmythologiseren, maar de verrijzenis niet?„ (blz. 134). In zulke uitlatingen kan men proeven, hoezeer deze theologen momenteel balanceren aan de grens van de consensus van de christelijke kerk aller eeuwen.

Van Iersel schreef een artikel over „Ontmythologiserende schriftuitleg?„ Hij probeert aan de hand van Marcus 4:35-41 (de stilling van de storm op zee) door te dringen tot wat er aan „harde kern“ in de evangeliën verhalen overblijft. Hij staat volledig op het standpunt van Bultmann, dat de evangeliën geschreven zijn vanuit de gemeentesituatie van de eerste tijd en een subjectieve interpretatie geven van het optreden van Jezus. In feite hebben we in de evangeliën te doen met gemeentetheologie. Wat blijft er dan over? Een detail als in vs. 36: andere boten begeleidden hem en vs 38: Jezus sliep op de achtersteven op het kussen. Zulke historische details zijn niet vatbaar voor ontmythologisering zegt Van Iersel. De rest is de subjectieve boodschap, dat de gemeente niet mag denken door Christus in noodsituaties in de steek te worden gelaten. Maar moet aan zulke rafijne spindraden het evangelie van Christus worden opgehangen? Overigens: het artikel van Van Iersel is een mooi voorbeeld van de toepassing van Bultmanns methode. Het is knap geschreven en instructief.

We zullen het hier maar bij laten. Alleen vermelden we nog, dat in P. Schoonenbergs artikel (S.J.I.) „Jezus Christus vandaag dezelfde“ de methode van herinterpretatie wordt toegepast op de twee naturenleer van Chalcedon. In feite zet Schoonenberg de pre-existentie van Christus op losse schroeven onder druk van het boek van Paul van Buren.

Uit dit boek blijkt hoe sterk de druk is van de theologie van Bultmann en hoe ijverig de roomse theologen in de weer zijn te pogen deze als het ware te incorporeren in de als altijd uiterst soepele roomse theologie. De grote vraag is wel hoe ver dit alles reikt. Wanneer zullen de wanden van de Catholica onder deze druk bezwijken of treedt straks weer een eb in? En dan deze vraag: hoe komt het, dat het verweer dat ongetwijfeld hier en daar in de reformatorische theologie tegen Bultmann wordt geboden, hier geen respons vindt? Ik denk b.v. aan het solide boek „Kerygma“ van J. M. de Jong, dat een grondige bespreking en weerlegging van Bultmanns uitgangspunten geeft. Ook Haitjema schreef een voortreffelijk artikel over „Het heilsfeit in de Christus-belijdenis“, reeds in 1950. Ik citeer daar uit:

„Zonder het geloof, door de Heilige Geest door middel van de verkondiging van het Evangelie der heilsfeiten in de mens gewekt, is het onmogelijk het ledige graf te zien als opstandingsgraf van de Heer.“

Haitjema verdedigde ook deze stelling:

„Voor de actualiteit van een prediking,

waarin de Christus der heilsfeiten de centrale inhoud is, is wel vertolking der boodschap nodig in de taal van de moderne mens, doch dan op grond van een strenge exegese van het tekstwoord naar de „spreekregel“ der Kerk, d.i. met volledige handhaving van de „Einmaligkeit“ van het verlossingswerk van de gekruiste en opgestane en ten hemel gevaren Heer en van de uitzending door Hem van zijn Heilige Geest“).

Is gezien het bovenstaande het gesprek met Rome, zoals dat door reformatorische theologen als Berkhouwer en anderen wordt gevoerd, zinloos? Ik zou dat niet willen stellen. Er is bij veel roomse theologen verlegenheid en openheid. Men zoekt het nu voor een deel bij Bultmann. Het is te hopen, dat zij die aan het gesprek met Rome deel nemen, zich er goed rekenschap van geven hoe de zaken daar staan. Dat kan aan de zakelijkheid en het perspectief van dat gesprek ten goede komen. Daartoe hoort ook, dat de roomse theologen, die in dit boek aan het woord zijn, duidelijk wordt gemaakt, dat bij een integrale receptie van Bultmann een waarlijk oecumenische consensus onmogelijk is.

1) Th. L. Haitjema, **De betekenis van het heilsfeit in de Christus-belijdenis**, art. in **Ned. Th. Tijdschrift**, 1950, blz. 328 vlg.

BOEKBESPREKING

Dr. Ph. A. Idenburg: **Ethiek van de ondernemingsleiding**. Uitgave in de serie **Ethische Verkenningen**. Uitgeverij G. F. Callenbach N.V., Nijkerk, 1968. Prijs f 6,90

Wat moet je nou als christen-ondernemer doen om in je dagelijks werk de Here Jezus te dienen? Het leiden van een onderneming is een ontzettende enerverende bezigheid, je sjouwt van de vroege morgen tot de late avond, en het aantal problemen waarmee je te maken krijgt is legio. Maar hoe bepaal je nu als christen je positie in deze maalstroom van bedrijfsgebeurtenissen?

Deze vragen worden nog klemmender, als je in ogenblikken van bezinning je bewust wordt van de grote kloof die er gaapt tussen de geijkte christelijke ethiek enerzijds en de gecompliceerde werkelijkheid van de onderneming anderzijds. De bijbel leert ons: ootmoed, liefde, barmhartigheid, zachtmoedigheid, zelfverloochening, vredelievendheid. Maar wat doe je daarmee in het bedrijfsleven?

Het zijn deze problemen, die het onderwerp vormen van dit kleine (110 bladzijden), maar betrekkelijk moeilijke boekje.

Ik vind het een héél goed boekje. En kan het van harte aanbevelen.

De schrijver blijkt er zich goed bewust van te zijn dat het christelijke geloof in de tegenwoordige tijd vraagt om hernieuwde ethische bezinning.

En je bent er niet om, zoals zovelen nog steeds doen, de mens uit te spelen tegen begrippen als productiviteit, rendement en efficiency. Wat kan een ondernemer anders doen dan juist de productiviteit in zijn eigen bedrijf te vergroten en daardoor het rendement van zijn onderneming te verhogen?

Er is ook nog een andere benadering mogelijk van deze ethische problemen, die tegenwoordig zeer modieus is: de structuurcritiek. Dit is een kritiek op de hele vorm van de samenleving, zoals deze in het Westen gestalte heeft gekregen. Deze kritiek is goed. Kuyper is er ons in voorgedaan. We zullen ons continu moeten bezighouden met de vraag of de samenleving niet vernieuwd moet worden. Het is natuúrlijk niet goed, dat in de arme landen armoede geleden wordt, en dat in de rijke landen een productieapparaat ter beschikking is om de meest waanzinnige dingen te produceren. Maar, zo merkt de schrijver van het boekje zeer terecht op, wat schiet de ondernemer hier en nu met deze structuurcritiek op?

De weg die de schrijver wijst om uit onvruchtbare dilemma's los te komen is die van een bezinning op de structuur van de onderneming en een bezinning op wat „macht“ nu eigenlijk is.

Ik dacht, dat je het inderdaad in die richting

moet zoeken. In een viertal concrete punten geeft de schrijver tenslotte aan hoe de christelijke ethiek voor de ondernemingsleiding kan functioneren. Deze zijn: het tot ontwikkeling brengen van een beroepscode, de bekwaamheid van de ondernemer, een voortdurende beleidsformulering, en de bereidheid om ontvangen macht te verantwoorden.

J. G. van Oord

INGEZONDEN

OVERTOCHT DS. P. P. GOOSSENS

Hartverwarmend, maar bovenal beschamend was het grote aantal giften en collectes, die op ons verzoek om steun ter betaling van de overtocht van ds. P. P. Goossens binnenkwam.

Beschamend, omdat wij in onze stoutste verwachtingen nimmer zoiets hadden durven hopen. Wie had dat verwacht? Wij, die plannen hadden de na de oproep nog ontbrekende gelden te lenen bij één of andere bankinstelling. Met gulle hand is gegeven. Allereerst willen wij God danken, dat Hij zovelen bereid maakte een daad te stellen en, zoals begrijpelijk, is het ons eveneens een behoefte U allen hartelijk te danken voor dit geweldige resultaat. In totaal werd ontvangen f 38.852,59. Dat geeft vrijmoedigheid om in vertrouwen verder te gaan.

Op Soemba is onmiskenbaar sprake van Gods genadige zegen op arbeid van Norken, die zijn boodschap in leer en leven willen uitdragen in een heidense omgeving. De Kerk van Kananggar heeft niet tevergeefs een beroep gedaan op de jonge ds. Goossens om over te komen en zijn gaven en krachten in dienst te stellen van de Soembanese Kerken, opdat nog meer inheemse arbeiders wél toegerust, tewerkgesteld kunnen worden in de Wijngaard. Nog steeds zijn daar de velden wit om te oogsten. Tractement konden ze hem niet garanderen. Nog steeds leven de Kerken daar — financieel en materieel — in grote armoede. Geestelijk zijn ze echter rijk gezegend.

Ds. Goossens is vertrokken, stellig wetend dat hij, het Koninkrijk Gods zoekend, aan alle andere dingen, die hij ook voor zijn gezin van node heeft, geen gebrek zal hebben.

Mogen wij op het „ja“ van hem ons „ja“ doen volgen en de kerk van Kananggar ook materieel alle hulp geven, die zij zo dringend nodig heeft. God bedient zich bij de vervulling van Zijn belofte toch ook van de middellijke weg?

Laten wij daarom op de ingeslagen weg voortgaan en na de overtocht van ds. Goossens de Kerk van Kananggar nu met onze gebeden en gaven in staat stellen alles te doen wat nodig is zowel voor ds. Goossens en zijn gezin als voor het zich steeds verder uitbreidende werk in de Wijngaard der Heeren op Soemba.

Het ligt in de bedoeling, dat door de samenwerkende Kerken van Delfzijl, Schouwerzijl en Winsum-Obergum een quaestor wordt aangewezen die zal worden belast met het beheren en administreren van de collectes en giften aan de hulpbehoevende Kerk van Kananggar. Hierover zullen zo spoedig mogelijk nadere mededelingen volgen. Omdat echter het werk moet worden voortgaan geven we nu alvast het gironummer waarop giften en collectes overgemaakt kunnen worden: Girorekeningno. 1314313 t.n.v. H. J. Meijerink te Hardenberg, met vermelding van „Steun kerk Kananggar“.

Graag hopen wij dat deze oproep weerklank mag vinden, zodat mede door Uw toedoen velen de rijke boodschap van het Evangelie leren kennen.

Namens de samenwerkende kerken Delfzijl, Schouwerzijl en Winsum-Obergum,

H.J.M.

AKTIE KERKBOW WAINGAPU

Enige tijd geleden hebben wij uw aandacht gevraagd voor de nood van onze brs. en zrs. op Soemba. U weet nog wel waarover het gaat. In Waingapu, de hoofdstad van Soemba, is een kleine vrijgemaakte gemeente die daar onder zeer armelijke omstandigheden leeft. Ze hadden

een „kerkgebouw” van pakkisten, bamboe, gedroogd gras en dergelijke materialen, dat in de loop der jaren zo vervallen is geraakt dat de overheid verder oplappen niet meer toestaat. Er moet dus een nieuw gebouw komen, maar dat moet — volgens voorschrift— gemaakt worden van duurzaam materiaal als stenen, cement en balken, die erg duur zijn. Dat kost dus veel geld en dat heeft men niet. Toen wij hiervan hoorden hebben we een comité gevormd met het doel het benodigde geld bij elkaar te brengen. We hebben in diverse bladen een oproep geplaatst en zie... tot dusverre hebben we een dikke zesduizend gulden ontvangen. Daar zijn we erg blij mee en we danken alle gevers heel hartelijk. Waarom we er nu wéér over schrijven?

U begrijpt het al; er is nog niet genoeg! De uitvoering van alle plannen kost zo'n f 15.000,—, meer dan het dubbele van het reeds beschikbare bedrag. Mogen we daarom nogmaals een beroep op U doen? We weten wel, er wordt al zoveel gevraagd, maar we kunnen onze brs. en zrs. in Soemba toch niet met een kerk zonder dak laten zitten? Giro 6400 t.n.v. Mees & Hope te Rotterdam; op het strookje: „rek. 25.13.14.170-Kerkbouw Waingapu”. Alvast hartelijk bedankt!

Namens het comité:

de penningmeester

PERSSCHOUW

OVER VIETNAM

In „Staat en Evangelie” van 13 juni kon men over de situatie in Vietnam dit lezen:

In 1954 werd het accord van Genève gesloten. Besloten werd Vietnam in tweeën te delen, waarbij de 17de breedtegraad de grens zou vormen. Het noordelijk deel werd overgedragen aan de communistische leider Ho Tsj Minh en het zuidelijk deel kreeg een democratische regering. Daar het vertrouwen in Ho Tsj Minh niet groot was, verhuisden meer dan 1.000.000 N. Vietnamezen naar Z. Vietnam. Dat zij daarmee geen ongelijk hadden, bleek uit het feit dat meer dan 100.000 niet communisten in N. Vietnam werden afgeslacht. Ook werden kleine terreurgroepjes gevormd die vele trouwe dorpsnotabelen in Z. Vietnam vermoordden. In de eerste vier jaren na het accord van Genève werden circa 11.000 burgers vermoord en 40.000 ontvoerd. Ook liet het z.g. „Bevrijding Front”, de Vietcong, dikwijls bommen in restaurants, bioscopen, enz. ontploffen.

Daar de bij het Verdrag van Genève ingestelde Commissie door gebrek aan overeenstemming er nooit in slaagde aan deze onhoudbare en steeds verder gaande penetratie van N. Vietnam een einde te maken, riep de Zuid Vietnamese regering de hulp van Amerika in.

Gaat men te ver wanneer men de voorstelling, dat de Verenigde Staten van Amerika de aanvallers zijn, bestempeld als **leugenachtige propaganda?**

Het is nodig bij de beoordeling van de oorlog in Vietnam ook deze feiten in rekening te brengen.

A.

TWINTIGSTE VERANTWOORDING GIFTEN BIJBELS BR. VAN DEN BERG

Deze week mocht ik de volgende giften ontvangen: S.B. te G. (803779) f 25,—; H.A. te G. (storting) f 400,—; H.L.B. te V. (476677) f 10,—; J.D. te L. (storting) f 25,—; H.v.d.S. te D. (886888) f 25,—. Totaal f 485,—.

We eindigden vorige keer met een bedrag van f 7.664,88. Daar komt dus bij f 495,—. Dat brengt het totaal op f 8.149,88.

Hartelijk dank!

Giften voor dit doel kunnen overgemaakt worden op giro 59480 van de Amro Bank te Schoonhoven, met als bijschrift: „Bijbels br. v. d. Berg”. A.

KERKNIEUWS

Beroepen: te Oegstgeest (vak. ds. R. Brands); ds. M. R. van den Berg te Kampen.

Aangenomen: naar Oegstgeest: ds. M. R. van den Berg te Kampen.

Bedankt: voor Smithville (Can.): ds. P. Schelling te Wetsinge-Sauwerd; voor Orangeville (Can.): ds. A. Kooy te Emmen; voor Heemse: ds. T. J. Keegstra te Ermelo.

Prof. drs. J. van Bruggen. Vorige week dinsdag slaagde aan de Rijks-Universiteit te Utrecht prof. J. van Bruggen voor het doktoraal-examen in de theologie.

Ds. S. S. Cnossen. Op 19 september j.l. heracht ds. S. S. Cnossen het feit, dat hij 25 jaar geleden in het ambt van predikant werd bevestigd. Ds. Cnossen diende achtereenvolgens de kerken van Blokzijl en Zwartsluis, Drachten, Enumatil, Grand Rapids U.S.A., Groningen-Oost en thans Alkmaar en Broek op Langedijk. In een feestelijke samenkomst op vrijdag 20 september j.l. werd dit jubileum gevierd.

Ds. J. T. Oldenhuis. Zondag 22 september j.l. nam ds. J. T. Oldenhuis, beroepen predikant te Assen voor de zending in Brazilië, afscheid van zijn gemeente te Onnen. Zijn afscheidspreek handelde over Zondag 52 van de Heidelbergse Catechismus.

Theologische Hogeschooldag. De collecten op de Theologische Hogeschooldag, die door (naar schatting) meer dan 11.000 bezoekers werd bezocht brachten in totaal een bedrag op van f 80.232,84, (vorig jaar f 56.634,42).

Voor de Hogeschool werd opgebracht f 55.407,— (v.j. f 38.518,34), v. h. suppletiefonds f 13.711,35 (v.j. f 9.726,53) en voor de bibliotheek f 11.114,49 (v.j. f 8.389,55).

P.S. Zuid-Holland. De classis Schiedam besloot in zijn vergadering van 26 september de Kerk van Vlaardingen te verzoeken de afgevaardigden naar de P.S.-1968 bijeen te roepen op donderdag 10 oktober a.s. om 10 uur in de kerk van Vlaardingen.

Amsterdam-West In het verslag van de vergadering van de kerkeraad van de Geref. Kerk van Amsterdam-West gehouden op 2 sept. stond het volgende te lezen:

Op het moment dat ds. Janssen de vergadering wilde openen nam br. Van Dijk het woord. Hij legde mede namens br. Kremer een verklaring af, dat het hun besluit is niet meer met de kerkeraad te vergaderen, als deze zich niet herzien heeft. Dit herzien bleek te slaan op het afwijzen door de kerkeraad van de mening van br. Van Dijk, dat hij zich zou moeten voegen bij de „gereconstitueerde” classis. Aangezien br. Van Dijk kennelijk antwoord verwachtte van ds. Janssen, merkte laatstgenoemde op dat hij geen opdracht van de kerkeraad ontvangen had hierover te spreken. De gelegenheid elkaar te wijzen op onjuistheden in leer en leven zouden de brs gehad hebben bij censura morum, maar hieraan hadden zij zich onttrokken. Zij waren uitgenodigd de te openen kerkeraadvergadering bij te wonen, waar zij zich zouden kunnen uitspreken, zoals ook voorheen hun nooit de gelegenheid daartoe was ontnomen. De brs Van Dijk en Kremer bleven bij hun weigering de kerkeraadvergadering bij te wonen en verlieten de consistorie met de mededeling, dat zij die avond bij br. Van Dijk thuis te bereiken waren. Daar kon van een herziene opvatting worden kennis gegeven. Na dit incident opent de praeses de vergadering, leest Ef. 5:6-21 en gaat voor in gebed. Daarna wordt de aan de brs Van Dijk en Kremer verzonden brief voorgelezen.

Hierin worden zij opgeroepen deze kerkeraadvergadering bij te wonen om te spreken over hun kerkelijke houding. Om alle twijfel uit te sluiten over een ev. misverstaan van de bedoeling van deze brief, wordt besloten het huis van br. Van Dijk te bellen en de brs mee te delen dat op de aan de gang zijnde vergadering gesproken zou worden over hun avondmaalsverzuim, het niet bezoeken van kerkeraadvergaderingen, het onttrekken aan censura morum en nog enige kwesties. Het bleek dat de brs de bedoeling van de brief goed hadden begrepen, evenals het hun duidelijk was dat de kerkeraad hun houding niet kon tolereren. Besloten wordt een laatste beroep op de brs te doen en

Redactieleden:

Ds. H. AMELINK, Dr. J. BOSCH,
P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Drs.
J. G. VAN OORD, Dr. P. G. SMELIK,
Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

Ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenbergen,
Slotlaan 220, Zeist. Telef. 03404-12452

Abonnementenprijs

f 15,— per jaar (bij vooruitbetaling)

Zeist. Giro 233117.

Advertentieprijs 20 ct. per mm

Familieberichten 15 ct. per mm

hen uit te nodigen voor een op vrijdag 6 september te houden kerkeraadvergadering, waarop alsnog genoemde zaken met hen besproken konden worden. Indien zij dan weer niet aanwezig zouden zijn, zou de kerkeraad nader met hen handelen. Daarna wordt vastgesteld op vrijdag 13 september a.s. een gemeentevergadering te beleggen, waar opening van zaken zal worden gegeven. De aan de gemeente te zenden brief over financiële aangelegenheden wordt aangehouden.

De vergadering wordt in smalle formatie voortgezet.

In het verslag van de vergadering van 6 sept. las men o.a. het volgende:

Afwezig met kennisgeving br. G. Breteler. Br. Kremer had de scriba om ± 17 uur meegedeeld met kennisgeving afwezig te zullen zijn. Deze mededeling trok hij later op de avond in. De praeses opent de vergadering, leest Ef. 5:22-33 en gaat voor in gebed. Gelezen wordt de op 4 september aan de brs Van Dijk en Kremer verzonden brieven, waarvan de inhoud conform het besluit van de vorige vergadering wordt bevonden. Ter tafel is een op 6 september 1968 gedateerde brief van de brs Van Dijk en Kremer, waarin verwezen wordt naar een op 5 september 1968 gedateerde bijlage. Deze bijlage blijkt een oproep van genoemde brs aan de gemeente te bevatten, waarin deze opgeroepen wordt zondag a.s. samen te komen in gebouw „Westerwijk”. Blijkens de oproep was een predikant bereid gevonden in die samenkomst voor te gaan. De kerkeraad constateert, dat de brs Van Dijk en Kremer gebroken hebben met de Gereformeerde Kerk te Amsterdam-West.

PROPAEDEUTISCH EXAMEN

Geslaagd voor het propaedeutisch examen de heer H. de Vries, Saturnusstraat 78, Enschede.

ADRESSEN

Ds. J. Geersing: m.i.v. heden is het adres: Caixa Postal 71, Monte Alegre, Paraná, Brasil.
Delfzijl: boekh. diakonie: A. F. Kooi, Kustweg 2, Delfzijl. **Glanerbrug:** scriba: H. Marsman, Abel Tasmanstraat 22, Glanerbrug. **Rijnsburg:** scriba: A. Gelderblom, Boerhavestraat 58, Voorhout, tel. (02532) 7847; kerkel. bureau: C. van Egmond, Anemonenstraat 18, Rijnsburg; zendingsscriba: J. Euwema, Evertsenstraat 26, Rijnsburg, tel. (01718) 5259. **Amstelveen:** scriba: A. P. van der Werff, Henegouwselaan 117, Amstelveen. **Gorinchem:** Kerkeraad: ds. A. Koers, Arkelse Onderweg 1, Gorinchem, tel. 01830-2102. scriba: T. Mollema, Pr. Hendrikstraat 11, Gorinchem, tel. 01830-4331. Diakonie: Th. van Middelkoop, Waldhoornweg 9, Gorinchem, tel. 01830-4592. **Overschie:** scriba: J. W. H. Buitenhuis, van Starvenstraat 8a, Rotterdam, tel. 010-155023.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

★

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk